

lemfilozófussá” tette — aminek, Engels „természetfilozófiájához” hasonlóan semmi köze sem volt a kritikus, racionalis és korszerű tudományhoz.

Mindezek átgondolása, Colletti vallomása szerint, válságba juttatták saját, sok éves marxista munkásságát. Önnön következtetéseivel szembesülve arra a megállapításra jutott, hogy nem tekintheti magát többé marxis-

tának, bár továbbra is materialista. Colletti e műve is eredeti, nem pedig iskolászikus gondolkodóként mutatja be az olvasónak. Elvontság, szigorúan filozofikus gondolat kifejtése nem kell hogy elrettentse az olvasót, mert érdekes, újragondolást érdemlő könyvet kap kézhez.

Arokszállási Borza Gyöngyi

AZ EMBER, A TÖRTÉNELEM ÉS A TÁRSADALOM MARXISTA FELFOGÁSA

Veljko Korać: Marksovo shvatanje čoveka, istorije i društva, BIGZ, Beograd, 1982.

Az immár harmadik kiadásban megjelenő Korać-könyv alapján véve két részre osztható. Mintegy 110 oldalas terjedelemben először tanulmányok követik egymást, majd hasonló témákról szöveggyűjtemény képezi a könyv második részét. Rögtön megállapíthatjuk, hogy a mű második része az értékesebb. Ugyanis a bevezetőben a szerző olyan hangnemben veti föl a problémákat, hogy az olvasó jó néhány helyen vitába szállhat vele. Ugyanakkor a terjedelmesebb eredeti marxista művekből készített szövegválogatás magában is használható.

Az előszóban Veljko Korać megállapítja, hogy az emberről, a történelemtől, illetve a társadalomról alkotott marxi elméletet még ma is sokféleképpen értelmezik és magyarázzák. Az ökonomisták, a szociológusok és a vulgáris materialisták abban hibáznak, hogy csak részleteiben ismerik az eredeti marxista műveket, vagy másodkézből magyarázva tanulmányozzák őket. Már Friedrich Engels figyelmeztette kortársait, hogy Marxot eredetiben kell olvasni. Ehhez persze meg kellett vární, hogy Marx műveit sorra megjelentessék, hisz maga Marx sem

egyetlen könyvben fejtette ki elméletét, s be nem fejezett elméletrendszert adott. Ebben a megállapításban Koraćnak igaza is van, mikor azonban a marxi elmélet születését a hegeli jogfilozófia bírálatától számítja, akkor kitérünk, hogy voltaképpen az egész marxizmus lényegének Marx emberfelfogását tekintti.

Marx társadalomelméletét e könyv szerzője három jellegzetes és egyoldalú felfogás bírálatán keresztül szemlélteti. Először, bemutatja azoknak a tévedését, akik azt állítják, hogy Marx csak fragmentáris szocialista és kommunista eszmét adott, nem pedig egységes társadalomelméletet. Emlékeztet arra, hogy tulajdonképpen a marxizmus nyújt megfelelő és alapvető módszert a társadalmi jelenségek helyes kutatásához, amelyet a mai szociológia jelentősen felhasznál. Mások azt állítják, hogy csak egy „tisztá” és „neutrális” elmélet lehet alapja a társadalmi jelenségek elemzésének, persze elfelejtve azt, hogy Marx társadalomfelfogásának éppen abban rejlik az értéke, hogy a meglevő tőkés társadalom bírálatából indul ki, annak megváltoztatása céljából. Nem leplezhető tehát a marxizmus forradal-

misága, mert akkor a szociál-utópizmus síkjára tévednénk. Korać szerint a harmadik téves felfogás az ökonomista hozzáállás, mely szerint Marx a bonyolult társadalmi folyamatokat tisztán gazdasági és anyagi tényezőkkel magyarázta. Max Scheler német filozófus például azt állítja, hogy a marxi emberszemlélet lényege tulajdonképpen abban rejlik, hogy nem az ember alkotja saját történelmét, hanem az anyagi termelőerők története. Az ember azonban nem egyszerűen a gazdasági feltételek eredménye, hisz a szellemi alkotásoknak és az eszmének is megvan a relatív visszahatása a termelési viszonyokra.

Veljko Korać felhívja figyelmünket azokra is, akik a marxizmust megfosztották filozófiai értékeitől, főleg materialista, vagy dialektikus szemléletétől: Eduard Bernstein, Karl Kautsky, August Bebel, Max Adler stb. Ez utóbbi például a marxizmust „tisztá tudományként” kezelte és csak szociológiai szempontjait értékelte, elverve a filozófiai alapját. Bernstein a dialektika ellen lépett fel, míg Kautsky a szocializmus gazdasági és politikai szempontjait ismerte. Korać elismeréssel szól Antonio Labrioláról, G. V. Plehanovról és Leninről, akik a múlt század végén és a XX. század elején felvették a harcot a német szociáldemokráciával. Később, a marxizmus dogmatikus elferdítésének sztálinista revíziója ellen pedig elsősorban Lukács György és Ernst Bloch lépett fel. Ők az eredeti Marxhoz való visszatérést követelték.

A továbbiakban szerzőnk néhány, számára jelentős marxista álláspontot elemez: a „minden létező” bírálatának marxi eredményeit, az ember lényegének gyökerét, a történelemfelfogást, az elidegenedés problémáját, a társadalom és a társadalmi struktúra kérdését, emberi közösséget, ideológiát, végül pedig a mar-

xi módszertant elemzi. Korać szerint minden kérdés alapja, amelyet Marx a hegeli politika és jogfilozófia bírálatán keresztül felvet, az ember lényegének és az emberi közösség kialakulásának a problémája. A fókuszban tehát — szerinte — az emberi lényeg filozófiai kutatása, a filozófiai antropológia, ami minden társadalmi jelenség kiindulópontja kell hogy legyen. Ebből is látszik, hogy Veljko Korać az antropocentrikus marxista felfogás mellett tör lándzsát. Az emberi faj lényegét, igaz, nemcsak a szűk és absztrakt emberi cselekvésen keresztül szemléli (figyelembe véve Marx téziseit Feuerbachról), de az emberi cselekvés és gyakorlati tevékenység öntermő folyamatán keresztül felfedi a maga emberközpontú és praxista felfogását (49—54. oldal). Szabad fordításban, néhány jellegzetes mondat ezt a következőképpen szemlélteti: „A gyakorlat tehát, mint az emberi lét fundamentális struktúrája mindig társadalmi jellegű. Marx emberfelfogása nem szorítkozik az antropológizmusra és az antropocentrizmusra.

A történelemszemlélet, hasonlóan az antropológiai felfogáshoz egységben mutatható ki Koraćnál: az ember maga teremti önmagát történelmében, csakis az emberrel léphetünk a történelembe. Marx valóban ki-mutatta, hogy az ember nem csak tárgya a történelmi változásoknak, hanem maga is csinálja a történelmet, ám azt is szem előtt tartotta, hogy az emberek beleszületnek történelmükbe, tehát adott gazdasági és termelési feltételeket örökölnék az előző generációtól. Nem túlozhatjuk el tehát sem az emberi individuum gyakorlatát, sem pedig a gazdasági determinánsok hatását a történelemalkotásban. Korać felfedi Marx törekvéseit abban az irányban, hogy a társadalmi viszonyok lényegét a termelési viszonyokban kell ke-

resni, de nem tulajdonít kellő fontosságot Marx osztály- és forradalomelméletének. A társadalmi felépítés lényegének a munkamegosztás törvényszerűségeit tekintő könyvünk írója (78. oldal).

A marxista kutatási módszerek általában ismertek előttünk. Kora első sorban a rész és az egész egységének fontosságával foglalkozik. Marx analitikai absztrakciójában az elképzelt egésztől haladt a részek felé, de tudományosnak tartotta az egyszerűtől az összetettebb jelenségek felé való haladást is. Így például a lakosságkategoría esetében: „a lakosság egyszerű fogalmától haladunk a lakosság összetett fogalma felé”.

A könyv második része voltaképpen Marx és Engels műveiből készült szöveggyűjtemény. A megfelelő témához válogatott idézetek egyike

sem fölösleges, de belőlük is kiviláglik Veljko Koračnak az a törekvése, hogy az embert helyezze Marx elméletének központjába. A mintegy 237 oldalas szöveggyűjteménynek nagy hasznát vehetik a főiskolások és egyetemi hallgatók. A szöveggyűjtemény homlokterében az ember lényege, munkája, elidegenülése, a munkamegosztás, a kizsákmányolás és az emberi szükségletek állnak, majd ezeket követik a tudatformákról és a kutatási módszerekről szóló idézetek. Kiemelném az utolsó 73 oldalt, mert az Engelsestől vett idézetek ismételtén azt bizonyítják, hogy Marx és Engels egységes társadalomelméletet alkottak, esetleg csak nem érkeztek egyformán foglalkozni minden társadalmi problémával.

Gabrić Molnár Irén

FILOZÓFUSPORTRÉ ÉS VILÁGVÁLTOZTATÁS

Vjekoslav Mikecin: Marksisti i Marks. Globus, Zagreb, 1982.

Vjekoslav Mikecin a termékeny marxista teoretikusok közé tartozik. Eddig tíz könyvet és nagyszámú cikket jelentetett meg nemcsak a hazai, de a külföldi színpadokon is. Cikkei és tanulmányai európai és világviszonylatban is Marx leghívebb tolmácsolói közé sorakoztatják fel szerzőnköt. Marksisti i Marks (A marxisták és Marx) című tanulmánya 1968-ban jelent meg először, majd 1978-ban kibővítette és átdolgozta. Ebben a formájában hagyta el a sajtót a múlt évben. Noha a tanulmány 1963–1968-ig íródott, véleményem szerint mindmáig aktuális és gondolkodásra késztet.

Mikecin két részre osztotta tanulmányát. Az első rész címe: Suočavanje stavova (Az álláspontok szembeállítása), a másodiké pedig: Ličnosti (Személyiségek). Első pillantásra

úgy tűnik fel, hogy két problémakört tárgyal, ám ez csak látszólagos. Ugyanis mindkettő rendkívül aktuális manapság is, s egymást erősítve támasztják alá azt a marxi elméletet, amely Lefebvre szavaival élve „világgá terebélyesedő eszmévé vált”.

Véleményünk szerint Mikecin tanulmányának lényege Marx 11. Feuerbach-tézisének magyarázatában rejlik: a) Azzal, hogy Marx kijelenti: „A filozófusok a világot csak különbözőképpen értelmezték; a feladat az, hogy megváltoztassuk”. Egyúttal ítéletet is mond mindazokról a korábbi elméletekről, s az addigi filozófiákról, amelyek csak a meglevő magyarázatával foglalkoztak. (Marx számára például Hegel tipikus példája volt a világot, illetve a meglevőt magyarázó filozófu-